

BİR SİYER KAYNAĞI OLARAK BUHÂRÎ: KİTÂBÜ'L-MEĞÂZÎ ÖRNEĞİ

Ahmet ÖNKAL*

Mâlum olduğu üzere Siyer ilminin ana konusunu teşkil eden Peygamber (S.) Efendimizin söz, fiil ve davranışlarını, güzel ahlâkını, şemâilini, kısacası bütün yönleri ile hayatını tespit ameliyesi henüz Allah Resûlü'nün sağlığında başlamıştır. Ashâb-ı kirâm, Resûl-i Ekrem'in hayatını en ince teferruatına kadar ve doğru bir şekilde tespit ve muhafaza konusunda özel bir gayret sarfetmiş, şifahî nakillerle olduğu kadar yazı ile de kayıt altına alarak İslâm Dini'nin ikinci kaynağı olan Hz. Peygamber'in sîretini kendilerinden sonraki nesillere intikal ettirmişlerdir. Peygamber Efendimizden duyulan ve görülen şeylerin sözlü olarak nakli veya yazı ile tespiti yoluyla oluşan rivayetler yekunu bilindiği gibi Hadis ilmini doğurmuştur ki bu hadis rivayetleri içerisinde, daha sonra her biri ayrı birer ilim dalı olarak ayrılıp gelişecek tefsir, fıkıh-İslâm hukuku, akaid, ahlâk, siyer ve meğâzî gibi bir çok alanla ilgili malumat yer almaktaydı. Bu açıdan bazı âlimlerimiz, Hadis'i "*İslâmî ilimlerin anası*" olarak nitelemişlerdir; Sehâvî de, "*Tarih, Hadis ilimlerinden bir ilimdir.*"¹ derken bu anlayışı yansıtmaktadır.

Aslında bir ilim dalı olarak doğuşu açısından Hadis ya da Siyer'in önceliği meselesi bazı araştırmacılar tarafından tartışma konusu yapılmış olmakla birlikte biz bu tebliğ vesilesiyle bu tartışmalara girmek yerine, temelde hadis ile siyerin ana konularının bir oluşuna dikkat çekmek ve hadis ile siyerin et ile tırnak gibi birbiri ile iç içe olduğunu ifade etmek istiyoruz. Bu sebeple de hiç kuşku yoktur ki hadis ile siyer arasında büyük bir irtibat mevcut olup siyerin kaynakları arasında, Kur'an-ı Kerim'den hemen sonra ilk sırada hadisi zikretmek gerekecektir. Gerçekten de hadis mecmuaları, siyer ile ilgili birçok konu ve mâlumata ihtiva etmektedir. *Kitâbü'l-Meğâzî*, *Kitâbü'l-Cihâd ve's-Siyer*, *Kitâbü'l-Menâkıb*, *Kitâbü'l-Fedâil* gibi birçok bölüm, doğrudan siyer ile alâkalı rivayetleri bir arada görme imkânını bize verirken *Kitâbü'l-Vüdû'*, *Kitâbü's-Salât*, *Kitâbü'l-Büyû'* vb. diğer bölümlerin hemen hemen tamamında siyer ile ilgili doğrudan ya da dolaylı pek çok rivayet yer almaktadır. Esasen başka birçok yönden hadis-siyer irtibatını ele almak mümkündür. Ancak biz, tebliğimizin sınırlarını zorlamadan hadislerin siyerin en başta gelen kaynaklarından birisi olduğuna vurgu yapmakla iktifa

* Prof. Dr., NEÜ İlahiyat Fak. Öğretim Üyesi, Konya-Türkiye; aonkal@hotmail.com

¹ Sehâvî, Muhammed b. Abdurrahman, *el-I'ân bi't-Tevbîh li-men Zemme't-Târih*, Beyrut 1983, s. 44

ederek *Kitâbü'l-Meğâzî* örneği üzerinden İmam el-Buhârî'nin *el-Câmi'u's-Sahîh* adlı meşhur eserinin Siyer'e kaynaklığı konusunu ele almak istiyoruz.

İmam el-Buhârî ve “*Sahîh*”ı

Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fî el-Buhârî (256/870), küçük yaşlardan başlayarak ömrünü hadis tahsili ve tedrisine vakfetmiş büyük bir âlimdir. Buhara'ya ilave olarak Mekke, Medine, Bağdat, Basra, Belh, Dimaşk, Humus, Kûfe, Merv, Mısır ve Nişabur'a hadis almak için gitmiş, Bağdat'ta İmam Ahmed'den çok istifade etmiştir. Buhârî'nin kendilerinden hadis yazdığı muhaddis sayısı, 1080'dir. Ondan, binlerce talebe hadis dinlemiş olup bunların meşhurları arasında İmam Müslim, Tirmizî, Ebû Hâtim ve Mervezî zikredilebilir.

Buhârî, 200.000'inin senedi muttasıl olmak üzere 600.000 hadis derlemiş, bu rivayetler arasından 16 yılda sadece 7.500'ün biraz üzerinde (7563) hadisi seçerek *el-Câmi'u's-Sahîh*'i oluşturmuştur. *Ale'l-ebvâb* yani konularına göre düzenlenen eser, *Kitâbü Bed'i'l-Vahy* ile başlar, *Kitâbü't-Tevhîd* ile nihayete erer. Toplam 97 kitap (bölüm veya ana konu başlığı) mevcuttur. Her kitap içinde de konunun alt başlıkları mesabesinde bâblar yer alır.** Bâb başlıklarını İmam el-Buhârî kendisi koymuştur. Bâb başlıklarını koyarken hadisten çıkardığı hüküm ve fikhî görüşlerini esas almıştır. Bu sebeple “*Buhârî'nin fikhî, bâb başlıklarındadır.*” denmiştir². Ayrıca bâb başlığından hemen sonra zaman zaman görüldüğü üzere konu ile ilgili hadislerin tahrîcine geçmeden, hadisçilerin “*Terâcimü'l-Buhârî*” diye adlandırdıkları giriş mahiyetindeki kısımda Buhârî, kendi görüş, tercih ve tenkitlerine yer vermektedir.

Sahîh'te Siyer Konuları

Dolaylı da olsa hadis alanındaki her rivayetin, hadd-i zâtında Hz. Peygamber ile ilgisi oranında siyer ile alâkalı olduğunu düşünürsek esasen *Sahîh*'in baştan sona siyer bilgilerini doğrudan veya dolaylı bir şekilde ihtiva ettiğini söyleyebiliriz. Buhârî'nin eserine “*الجامع المسند الصحيح المختصر من أمور رسول الله صلى الله عليه وسلم و سنته و إيامه*” adını vermiş olması da bu düşünceyi tekit etmektedir. Çünkü bu adlandırmaya göre İmam el-Buhârî, Resûlullah S. Efendimizin “işleri ve günlerine”, yani siyer konularına dair senedi muttasıl ve sahih rivayetleri toplayan muhtasar bir eser ortaya koymayı plânlamıştır.

** Kitâb tasnifi ile bâb ve hadislerin numaralandırılmasında, Muhammed Fuâd Abdülbakî'nin tertibi esas alınmış ve Muhammed Züheyr b. Nâsır tarafından yapılan tahkikli 1422/2001 baskısı kullanılmıştır.

² Sâlim Ögüt, “Buhârî, Muhammed b. İsmâil, Fıkıh İlmindeki Yeri”, *DİA VI*, İstanbul 1992, s. 375

Hadis-Siyer irtibatı açısından bu genel bakış açısının yanı sıra Buhârî, doğrudan siyer ile ilgili olmayan farklı kitaplarda rivayetin akışı içerisinde esasen doğrudan siyeri alâkadar eden nakillere yer vermiştir. Mesela *Teyemmüm* bahsinde, teyemmümün meşrû kılınması ile ilgili bir rivayete yer verir ki bu rivayette bir sefer (Müreyşî Gazvesi) dönüşü esnasında vuku bulan olaylar ve peygamberlik alâmetleri uzun uzadıya nakledilmektedir³. Dolayısıyla Buhârî’de fıkıh, ahlâk, akaid vb. gibi birçok farklı bölümde doğrudan siyerle ilgili bilgileri bulmak mümkündür ve siyer araştırmalarında bu bilgilerin de mutlaka dikkate alınması gerekecektir.

Doğrudan siyer ile ilgili kitâblara gelince; Buhârî’de doğrudan siyer bilgilerinin bir araya getirildiği birden fazla kitâb vardır. 97 kitâbtan oluşan *Sahîh*’in ilk kitâbında “*Bed’ü’l-Vahy*”in, eserin sonu sayılabilecek 96. kitâbında ise “*el-İ’tisâm bi’l-Kitâb ve’s-Sünne*” bölümünün yer alması dikkat çekicidir. Arada ise kitâb numaralarına göre sıralayacak olursak: “*Fedâilü’l-Medîne* (29)”, “*el-Cihâd ve’Siyer* (56)”, “*el-Enbiyâ* (60) “*el-Menâkıb* (61)”, “*Fedâilü’s-Sahâbe [Ashâbü’n-Nebî]* (62)”, “*Menâkıbü’l-Ensâr* (63)”, “*el-Meğâzî* (64)” ve “*el-Muhâribîn min Ehli’l-Küfr [İstitâbetü’l-Mürteddîn]* (88)” kitâbları doğrudan siyer ile ilgili rivayetlerin bir araya getirildiği bölümlerdir. Kuşkusuz bu kitâblar arasında siyer bilgileri açısından en önemli sayılabilecek olanı “*Kitâbü’l-Meğâzî*”dir.

Kitâbü’l-Meğâzî

Kitâbü’l-Meğâzî, 89 bâba ayrılmış olup terâcim kısımlarındaki rivayetler hâric 525 hadisi ihtiva etmektedir. 1. bâb, Hz. Peygamber’in ilk gazvelerinden olan Uşeyra Gazvesi ile ilgilidir. Son bâb olan 89. bâb ise Hz. Peygamber’in gazvelerinin sayısına tahsis edilmiştir. Aradaki bâblarda Peygamber Efendimizin gazveleri ve görevlendirdiği seriyyeler kronolojik sırasına göre verilmiş, ayrıca yine genel olarak tarihî sırası içerisinde Hudeybiye Musâlahası, Kazâ Umresi, Ebû Musa el-Eş’arî, Muâz b. Cebel, Hz. Ali, Halid b. Velid gibi sahâbîlerin Yemen’e görevli olarak gönderilmesi, Hz. Ebû Bekir’in hac emîrliği, gelen heyetler, yalancı peygamberler, komşu devlet hükümdarlarına gönderilen İslâm’a davet mektupları, Veda Haccı, Hz. Peygamber’in hastalanması ve vefatı konuları ile ilgili rivayetler tahrîc edilmiştir.

Bir hadis imamı olarak Buhârî, bu olaylarla ilgili rivayetleri hadis formatında, kendisine kadarki senedi kaydederek vermektedir. Derlediği rivayetlerden eserine sadece belirlediği sıhhat şartlarını taşıyanları aldığı-

³ Buhârî, “*Teyemmüm*”, 5

dan nakledilen rivayetlerde olayı baştan sona bütünlüğüyle bulmak çoğu kez mümkün değildir. Bu gibi durumlarda olayın gelişimini takip edebilmek, hatta tam olarak anlayabilmek için mutlaka siyer kaynaklarına müracaat etmek gereklidir. Mesela Zâtü's-Selâsil Seriyyesi'ne tahsis edilen bâbta, "Zâtü's-Selâsil Gazvesi" başlığından sonra "Bu gazve, İsmail b. Ebû Halid'in dediğine göre Lahm ve Cüzâm Gazvesi'dir. İbn İshâk, Yezîd'den; o da Urve'den naklen der ki: Burası, Belî, Uzre ve Beni'l-Kayn'ın ülkesidir." şeklinde bir bilgi verir ve olayla ilgili tek bir rivayet naklede ki bu rivayet şu şekildedir: "Bize İshâk anlattı, ona Halid b. Abdullah'ın Halid el-Hazzâ' – Ebû Osman kanalıyla haber verdiğiğine göre Resûlullah (S.), Amr b. el-Âs'ı Zâtü's-Selâsil ordusunun başında göndermişti. Amr der ki: Hz. Peygamber'e geldim ve 'İnsanlar içerisinde en çok kimi seviyorsun?' dedim. 'Aişe'yi' dedi. 'Peki, erkeklerden?' dedim. 'Babasını' dedi. 'Ondan sonra kimi?' dedim. 'Ömer'i' dedi. Devamında başka bir takım kimseleri saydı. Beni onların en sonuna bırakacağından korkarak sustum."⁴ Görüldüğü gibi bu rivayette Amr'ın sefer dönüşünde Hz. Peygamber'le küçük bir muhaveresi dışında olayla ilgili hiçbir bilgi mevcut değildir. Nakledilen konuşmanın da hangi sebeple cereyan ettiği zikredilmemiştir. Dolayısıyla hem Zâtü's-Selâsil Seriyyesi hakkında hem de Amr'ın Hz. Peygamber'le muhaveresinin sebebi konusunda siyer kaynaklarına bakmak gerekecektir.

Buna mukabil bir olay ya da bilgi hakkında farklılık gösteren rivayetlerin tercihinde -genel bir kural olmamakla ve aksini gerektiren durumlar bulunmakla birlikte- siyer rivayetleri yerine, sıhhat şartları konusundaki titizliği dolayısıyla Buhârî'deki rivayet ve bilgileri tercih etmek daha uygun görünmektedir. Mesela İbn Hişâm'a göre Racî olayında Hz. Peygamber'in görevlendirdiği sahâbî sayısı, altıdır⁵. Oysa ki Buhârî'ye göre görevli sahâbî sayısı, ondur⁶. Aynı şekilde Vâkıdî, Bi'ru Maûne'de şehit edilenlerin 70 kişi olduğuna dair rivayetler de bulunmakla birlikte doğru olanın 40 olduğunu belirtir⁷. Halbuki Buhârî konu ile ilgili olarak naklettiği birkaç rivayette 40 rakamını hiç vermez, bu rivayetlerin hepsinde şehit edilen sahâbî sayısı 70 olarak belirtilmektedir⁸.

⁴ Buhârî, *Meğâzî I*, s. 63

⁵ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye III-IV*, (thk. Mustafa es-Sekkâ vd.), Mısır 1955, s. 169

⁶ Buhârî, *Meğâzî I*, s. 28

⁷ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî I*, (thk. Marsden Jones), Beyrut 1984, s. 347

⁸ Buhârî, *Meğâzî I*, s. 28

Kitâbü'l-Meğâzî'deki Birkaç Rivayet Üzerine Kısa Tahlil ve Değerlendirmeler

Buhârî'nin genç bir sahabî olan Zeyd b. Erkam'dan tahrîcine göre Hz. Peygamber'in gazvelerinin sayısı 19 olarak tespit edilmiştir⁹. Halbuki siyer kaynakları bu sayıyı 27'ye kadar çıkarmaktadır¹⁰. Bu farklılık, İbn Hacer el-Askalânî'nin de belirttiği gibi¹¹ Uşeyra Gazvesi'ni Hz. Peygamber'in ilk gazvesi sayan Zeyd b. Erkam'ın, bizzat kendisinin katıldığı ilk gazve ile başlamasıyla ve yaşının küçüklüğüyle izah edilebilir. Halbuki bâb başlığının devamında İbn İshâk'tan naklen Buhârî'nin ilk gazvenin Ebvâ', sonra Büvât, sonra Uşeyra olduğunu beyanı ve İbn İshâk'ın görüşünü böylece onaylaması, diğer siyer kaynaklarında da kaydedildiği üzere Uşeyra'dan önce Zeyd b. Erkam'ın saymadığı başka gazvelerin de olduğunu göstermektedir. Ayrıca daha sonraki dönemlerde birbiri ile bağlantılı olarak ve birbiri peşisıra vuku bulan bazı gazveler bazı râvîler tarafından bir, bazı râvîler tarafından ise ayrı ayrı sayılmıştır. Mesela Uhud-Hamrâü'l-Esed, Hendek-Kureyza, Huneyn-Tâif gazveleri buna örnek gösterilebilir. Dolayısıyla Zeyd b. Erkam'dan tahrîc edilen bu rivayetin değerlendirilmesinde bu hususların dikkate alınması gerekmektedir.

İmam el-Buhârî'nin *Kitâbü'l-Meğâzî*'de ayırdığı yer itibariyle Bedir Gazvesi'ne büyük bir önem verdiği açıkça görülmektedir. Bedir Gazvesi'ne 12 bâb tahsis eden Buhârî,¹² "*Bedir'e Katılanların Fazileti*"¹³, "*Meleklerin Bedir'e Katılması*"¹⁴, "*Bedir'e Katılan Sahâbîlerin İsimleri*"¹⁵ gibi başlıklar altında Bedir'le ilgili önemli bilgiler vermektedir. Bu meyanda Katâde'den nakledilen bir rivayet dikkat çekicidir. Katâde'nin, Enes b. Mâlik'ten Ebû Talha tarîkiyle anlattığına göre Hz. Peygamber, Bedir'den ayrılacağı sırada müşrik ölülerinden 24'ünün bırakıldığı çukurun başına geldi ve onlara kendileri ve babalarının isimleriyle seslenip "*Ey falan oğlu filan, ey filan oğlu falan! Şimdi artık Allah'a ve Resûlüne itaat etmiş olmayı ister miydiniz?! Kuşkusuz biz, Rabbimizin bize va'dettiğini hak olarak bulduk; siz de Rabbinizin size va'dettiğini hak olarak buludunuz mu?!*" dedi. Bunun üzerine Ömer (b. el-Hattâb): "*Ey Allah'ın Resûlü, ruhları olmayan cesetlerle mi konuşuyorsun?!*" deyince Hz. Peygamber: "*Muhammed'in canı elinde*

⁹ Buhârî, *Meğâzî I*, s. 89

¹⁰ Mesela bkz. İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ II*, (thk. İhsan Abbas), Beyrut 1968, s. 5

¹¹ İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bâri Şerhu Sahîhi'l-Buhârî VII*, Beyrut 1379/1959, s.

¹² Buhârî, *Meğâzî*, s. 2-13

¹³ Buhârî, *Meğâzî*, s. 9

¹⁴ Buhârî, *Meğâzî*, s. 11

¹⁵ Buhârî, *Meğâzî*, s. 13

olan Allah'a yeminle söylüyorum ki benim söylediklerimi siz, onlardan daha iyi duyuyor değilsiniz.” diye cevap verdi. Katâde bu rivayeti naklettikten sonra der ki: “Allah bu müşrikleri, onlar için azarlama, küçük düşürme, intikam ve pişmanlık olsun diye o an için diriltti ve Hz. Peygamber'in söylediklerini onlara işittirdi.”¹⁶ Ancak bu olayla ilgili olarak Katâde'nin, müşrik ölülerinin anlık diriltildiği ve dünya kulağı ile söylenenleri işittikleri şeklindeki yorumuna böylece yer veren Buhârî, bir rivayet sonrasında bu defa Hz. Aişe'nin farklı bir yorumuna dair bir rivayeti tahrîc etmektedir ki bu rivayetin konu ile ilgili kısmı şöyledir: “...Resûlullah, Bedir'deki müşrik ölülerinin bulunduğu çukurun başında durdu ve onlara söylediği şeyleri söyledi. Ardından da: ‘Şüphesiz bunlar, benim söylediklerimi işitiyorlar’ dedi. Ancak Hz. Peygamber bu sözü, ‘Bunlar şu anda benim söylediklerimin gerçek olduğunu gayet iyi biliyorlar’ anlamında söylemiştir. Arkasından Aişe: ‘Sen (sesini) ölülere işittiremezsin’¹⁷ ve ‘Sen kabirdekilere (söylediklerini) işittirebilecek değilsin.’¹⁸ âyetlerini okudu”¹⁹.

İmam el-Buhârî, Adal ve Kâre kabilelerine mensup bazı kimselerin, kabilelerinde İslâm'ı tebliğ edecek davetçiler istemesi üzerine Hz. Peygamber'in bir grup sahâbîsini görevlendirdiğini ve bunların başına da Âsım b. Sâbit'i emîr tayin ettiğini tahrîc eder ve Âsım'ın isminden hemen sonra “ki o, Âsım b. Ömer b. el-Hattâb'ın dedesidir.” şeklinde bir açıklamada bulunur.²⁰ Ancak İbn Hacer, bu açıklamayı doğru bulmamakta ve şöyle bir düzeltmeyi gerekli görmektedir: “Bu bilgi, rivayetin râvîlerinden birinin vehmi/karıştırmasından kaynaklanmaktadır. Aslında Âsım b. Sâbit, Âsım b. Ömer'in dedesi değil, dayısıdır. Çünkü Âsım b. Ömer'in annesi olan Cemîle bint Sâbit, Âsım b. Sâbit'in kızı değil, kızkardeşidir.”²¹ Nitekim İbn Sa'd da, Âsım b. Ömer'in annesi Cemîle'nin, Âsım b. Sâbit'in kızkardeşi olduğunu belirtir²².

Buhârî, Kitâbü'l-Meğâzî'de Bedir Gazvesi'nden hemen sonra, Uhud'dan önce Nadîr Gazvesi'ne yer vermektedir²³. Bunun sebebini beyan etmek üzere bâb tercemesinde: “Zührî'nin Urve b. Zübeyr'den nakline göre Bedir'den sonraki altıncı ayın başında, Uhud'dan önce olmuştur.” kaydını verir.

¹⁶ Buhârî, Meğâzî I, s. 8

¹⁷ Neml, 27/80

¹⁸ Fâtır, 35/22

¹⁹ Buhârî, Meğâzî I, s. 8

²⁰ Buhârî, Meğâzî I, s.10, 28

²¹ İbn Hacer, Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî VII, s. 310

²² İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ V, s. 15

²³ Buhârî, Meğâzî I, s. 14. Uhud Gazvesi ile ilgili rivayetler 17. bâbtan itibaren başlamaktadır.

Ama hemen devamında: “İbn İshâk ise Uhud ve Bi’ru Maûne’den sonraya almıştır.” der. Buna mukabil, *Kitâbü’l-Meğâzî*’nin 28. bâbını Racî ve Bi’ru Maûne olaylarına tahsis eden Buhârî, olayların sıralamasında bu iki hadiseyi Uhud’dan sonra zikrettiği gibi ayrıca 28. bâbın tercemesinde bu olayların Uhud’dan sonra vuku bulduğuna dair İbn İshâk’ın görüşünü aktarırken Zührî’den herhangi bir nakil ve farklı bir görüş vermemektedir. Buna göre İmam el-Buhârî Racî ve Bi’ru Maûne olaylarının Uhud’dan sonra, İbn İshâk’ın da belirttiği gibi H. 4 (M. 625) yılında gerçekleştiğini kabul etmektedir. Nadîr Gazvesi’nin ise Bi’ru Maûne’den sağ kurtulan Amr b. Ümeyye ed-Damrî’nin intikam hırsı ile ve yanlışlıkla öldürdüğü iki Âmir’linin diyeti meselesiyle alâkalı olarak çıktığı mâlumdur. Nitekim Buhârî de Benü’n-Nadîr Gazvesi ile ilgili bâb başlığında “İki kişinin diyeti için Hz. Peygamber’in Nadîr’e gitmesi ve onların ihaneti bâbı” ifadesini kullanmaktadır²⁴. Bu durumda esasen Zührî’nin Urve b. Zübeyr’den naklettiği ve İmam el-Buhârî’nin ilk sırada naklederek ittiba ettiği anlaşılan Nadîr Gazvesi’nin Bedir’den altı ay kadar sonra ve Uhud’dan önce, yani H. 3. (M. 624.) yılda vuku bulduğu şeklindeki rivayet ve görüş isabetli değildir.

Uhud Gazvesi’ne *Kitâbü’l-Meğâzî*’de önemli bir yer veren Buhârî, bu konuya tahsis ettiği 11 bâbın²⁵ ilk beşinde²⁶ Uhud ile ilgili âyetleri bâb başlıklarına taşıyarak bu âyetler doğrultusunda konu ile alâkalı hadisleri tahrîc etmektedir. Kur’an-Hadis-Siyer ilgi ve irtibatı açısından bu durum son derece önemlidir.

Buhârî’nin *Kitâbü’l-Meğâzî*’sinde üzerinde durulması ve müzakere edilmesi gereken başka bir takım noktalar daha bulunmakla birlikte tebliğimizin sınırlarını zorlamamak için son olarak bir rivayeti aktarıp kısaca değerlendirmek istiyoruz. *Kitâbü’l-Meğâzî*’nin 85. bâbı “Hz. Peygamber’in Vefatı” başlığını taşımakta olup başlıktan sonra tahrîc edilen ilk hadis, “Bize Ebû Nuaym anlattı: Bize Şeybân, Yahya’dan; o, Ebû Seleme’den; o da, Aişe ve İbn Abbâs’tan anlattı: Hz. Peygamber, kendisine Kur’an indiği halde Mekke’de 10 yıl, Medine’de de 10 yıl kalmıştır.” şeklindedir. Bu hadisin hemen arkasından da yine Hz. Aişe’den: “Resûlullah, 63 yaşında iken vefat etti.” şeklindeki rivayet tahrîc edilmektedir. Birinci hadis, 40 yaşında peygamberlikle görevlendirilen ve 63 yaşında vefat eden Peygamber Efendimizin 13’ü Mekke’de, 10 yılı Medine’de olmak üzere toplam 23 yıl risalet görevini yerine getirdiği şeklindeki genel kabule mazhar olan bilgi ile uyuşmamaktadır. Birinci hadiste, Hz. Peygamber’in tebliğ faaliyetinde ilk üç

²⁴ Buhârî, *Meğâzî I*, s. 14

²⁵ Buhârî, *Meğâzî I*, s. 17-27

²⁶ 17-21. bâblar

yılımı kapsayan “Gizli Davet” sürecinin dikkate alınmadığı düşünülemez; zira bu dönemde de Kur’an nâzil olmuştur. Fetretü'l-Vahy’in üç yıl sürdüğünü söyleyenler varsa da²⁷ Hz. Peygamber’in 40 yaşında başlayan risalet görevi esnasında üç yıl gibi uzun bir boşluk döneminin olduğunu düşünmek de mâkul görünmemektedir. Hz. Peygamber’e risalet verildikten sonra, Cebrail (A.S.)’ın, ona Kur’an indirmeye başlamasından önce üç yıl boyunca İsrâfil (A.S.)’ın gelerek peygamberlik görevinde kendisine gerekli olacak şeyleri öğrettiği, bunun ardından Cebrail’in Kur’an’ı getirmeye başladığı, böylece kendisine Kur’an indirildiği halde Hz. Peygamber’in 10 yıl Mekke’de, 10 yıl da Medine’de kaldığı şeklindeki Şa’bî’ye nispet edilen rivayet²⁸ de, bilindiği gibi, kabul görmemiştir. Kaldı ki ele aldığımız hadiste rivayetin kendisinden alındığı İbn Abbâs’tan, Allah Resûlü’nün peygamberlik görevinin 13’ü Mekke’de, 10 yılı Medine’de olmak üzere toplam 23 yıl devam ettiğine dair rivayet²⁹ de mevcuttur ki genel kabule mazhar olan görüş de bu şekildedir. Bu durumda birinci hadiste yer alan “*Kendisine Kur’an indirildiği halde Mekke’de 10 yıl kaldı*” cümlesindeki “10 yıl” lafzı, ya genel anlatım içerisinde kullanılmış yuvarlak bir ifade ya da râvîlerden birinin “13 yıl” yerine, sehven “10 yıl” şeklindeki telaffuzundan kaynaklanmış olmalıdır. Mümkündür ki Buhârî, bu konudaki farklılıklara dikkat çekmek üzere, belirlediği rivayet kriterleri ve sıhhat şartlarına uygun olduğu için bu rivayeti tahrîc etmiştir.

Her hâlükârda Buhârî’nin genel olarak *el-Câmi’u’s-Sahîh*’i, özel olarak da *Kitâbü'l-Meğâzî*’si son derece önemli bir siyer kaynağıdır.

²⁷ Fetretü'l-Vahy’in süresi ile ilgili görüşler ve değerlendirmesi için bkz. Ebû Şühbe, *es-Sîratü'n-Nebeviyye fî Dav'i'l-Kur'an ve's-Sünne I*, Dimaşk 1988, s. 264

²⁸ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye III*, Beyrut 1988, s. 4

²⁹ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî VII*, s. 150-151